

Selkokieli -podcast osa 2.

Puhuja 1 = Sema Tuna Torunoglu, TKI-asiantuntija, Savonia-ammattikorkeakoulu

Puhuja 2 = Kukka-Maaria Raatikainen, suomen kielen ja viestinnän lehtori ja selkokielen opettaja, Savonia-ammattikorkeakoulu

00:00:00 Puhuja 1

Olet ehkä kuullut selkokielestä, lukenut Selkosanomia kirjastossa, kuunnellut selkokielistä uutisia radiosta tai televisiosta ja ihmetellyt, mitä tällainen selkokieli on ja kuka sitä tarvitsee? Ehkä yllätyt kuullessasi, että noin kymmenen prosenttia Suomessa asuvista, eli joka kymmenes meistä, tarvitsee selkokielistä kommunikaatiota, ja meistä jokainen hyötyy jossakin vaiheessa elämässään selkokielistä viestinnästä.

Selkokieli ei ole suunnattu vain kielenoppijoille, eli maahan vastikään muuttajille, vaan lukemattomille muillekin eri ikäisille ja -taustaisille ihmisille. Missä tilanteissa selkokieltä sitten käytetään? Miksi jokaisen pitäisi osata selkiyttää viestintäänsä ainakin jossakin määrin? Mitä hyötyä selkokielestä voi olla?

Olen Sema. Olen kotoisin Turkista ja asunut Suomessa viisi vuotta.

Maahanmuuttajataustaisena henkilönä koen kielen helpottavan omaa arkielämääni, mutta Suomessa selkokielen käyttö on vähäistä. Tänään meillä on vieraana suomen kielen ja viestinnän lehtori ja selkokielen opettaja Kukka-Maaria Raatikainen Savonia-ammattikorkeakoulusta.

Hei Kukka-Maaria, tervetuloa podcastiin! Tarvitseeko meidän osata selkokieltä arkielämässä ja jos tarvitsee, niin missä tilanteessa?

00:01:40 Puhuja 2

Kiitos. On mukava olla täällä.

Tarvitseeko meidän osata? No se on hyvä kysymys.

Ei varmaan kaikkien tarvitse täydellistä selkokieltä osata tuottaa, mutta varsinkin jos sinä kohtaat erilaisia ihmisiä kuten kielen oppijoita, ikäihmisiä, kehitysvammaisia, henkilöitä, joilla on hahmottamisen ongelmia, tai sitten vaikka autismin kirjon piirteitä, niin selkokieli on kyllä hyvän vuorovaikutuksen kulmakivi.

Ja jos olet viranhaltija, niin silloinhan sinun pitääkin noudattaa vähintäänkin selkeän kielen periaatteita. Ne ovat hyvin pitkälti samantyyppisiä kuin selkokielen periaatteet, eli pystyt sillä tavalla opiskelemaan selkokieltä ja saamaan siitä hyviä aineksia omaan vuorovaikutukseesi ja eri tilanteisiin.

Jos sinun aikasi on rahaa, niin silloin voit myös ajatella, että mitä selkeämpi olet, sitä vähemmän sinulla menee aikaa asioiden hoitamiseen. Jos niihin asioihin kuuluu vuorovaikutus ihmisten kanssa, koska yleensä ymmärrys syntyy paremmin, jos viestintä on selkeää.

Eli selkokielen käyttö tosiaan vähentää resurssien ja ajankäytön tarvetta, ja lait ja asetuksetkin sitä säätelevät.

00:03:12 Puhuja 1

Onko mielestäsi haastavaa kirjoittaa ja selittää asioita käyttämällä selkokieltä? Onko esimerkiksi olemassa jotain tekstiä, jota ei voi kääntää selkokielelle?

00:03:24 Puhuja 2

Tavallaan. On se alussa haastavaa. Kun siihen kehittyvät omat rutiinit - ja sitä oppii nimenomaan havainnoimalla - ja kun oppii huomioimaan kohderyhmää, niin kyllä se aika luontevasti alkaa tulla. Itse ajattelisin, että selkokieltä ei voi ihan täysin oppia itsenäisesti, vaan tarvitsee nähdä selkokielen periaatteita ja mahdollisimman paljon käytännön esimerkkejä. Sitä kautta syntyy ymmärrys.

Olen itse todella paljon lukenut selkokielistä kirjallisuutta, Selkosanomia, kuunnellut selkouutisia. Tämän avulla pääsen selkokieliseen maailmaan paremmin ja sovellan sitä omalla tavallani.

Mutta vastaus kysymykseen: onko olemassa jotain tekstiä, jota ei voisi mukauttaa selkokielelle? Ehkä vaikea ammatti- tai erikoiskieli on haastavaa mukauttaa selkokielelle, koska silloin viesti tulisi täyteen vaikeiden sanojen selittämisiä.

Ja toisaalta usein sitä ei tarvita. Esimerkiksi lääkäreillä kulmakivi siinä omassa kommunikaatiossa on monesti latinan kieli, joka ymmärretään ammattitasolla. Ja kun latinan kieltä opiskellaan lääkärin opinnoissa eri puolilla maailmaa, niin silloin lääkärit usein ymmärtävät toisiaan.

Toki sekin on erikoiskieltä mitä sairaaloissa käytetään. Tätä kutsutaan "sairaalaslangiksi". Sen joutuu uusi ihminen aina alalla opettelemaan, sopeutumaan ja kuulemaan niitä esimerkkejä, ottamaan selvää ja kysymään monta kertaa, että ymmärsinkö minä nyt oikein? Ja kun on itse valmis selittämään ja kertomaan uudelleen asioista, niin sillä tavalla se yhteinen ymmärrys muodostuu.

00:05:40 Puhuja 1

Näyttääkö selkokieli joskus liian pelkistetyltä tai tyhjemmältä kuin yleiskieli?

00:05:46 Puhuja 2

Kyllähän siinä on rajattu määrä sisältöä. Selkokieli on sisällöltäänkin rajattu selkeämmäksi, niin siinä voi olla ihmisellä totuttautumishaasteita.

Toisaalta esimerkiksi Marja-Leena Tiainen meillä Suomessa ja Tuija Takala kirjoittavat todella koukuttavia ja kiinnostavia selkokirjoja. Minä suosittelisinkin, että menet kirjastoon ja lainaat sellaisen kirjan, ja kokeilet itse. Kun selkotekstiä tottuu lukemaan, niin ne ovat kyllä aika

mukavia välipaloja jonkun raskaamman romaanikirjallisuuden välissä - ihan kenelle tahansa meistä.

00:06:32 Puhuja 1

Kannattaako tekoälyä hyödyntää selkokielisissä materiaaleissa?

00:06:39 Puhuja 2

Voi kokeilla - en suoraan kiellä - mutta omat kokemukseni osoittavat, että pitää olla aika varovainen sen suhteen. Minä teen yhteistyötä Selkokeskuksen kanssa. Meidän Selkokeskuksemme asiantuntija Lea Laura Leskelän kanssa olemme tutustuneet eri hankkeissa tuotettuihin ohjeisiin tekoälyn hyödyntämisestä selkokielelle mukauttamisessa. Olemme huomanneet, että äkkiseltään tekoälyn tuotos voi näyttää hyvältä, mutta kun sitä vertaa selkokielen periaatteisiin ja käy selkokielen mittariston kanssa tekoälyn tuotosta läpi, niin itse asiassa se ei olekaan kovin hyvä.

Ennen kaikkea siinä kannattaa tuntea ne selkokielen periaatteet, että voi oppia antamaan hyviä promptteja, eli kehoitteita tekoälylle. Tällä hetkellä minun mielestäni ei vielä riitä, että pyydetään tekoälyltä, että: ”Sano tämä selkokielellä tai mukauta tämä selkokielelle”. Sillä tavalla en ole vielä saanut toistaiseksi sellaisia tuotoksia, jotka olisivat suoraan käytettävissä. Mutta kehitys kehittyä koko ajan eteenpäin, joten odotamme tietysti sitäkin aikaa. Selkokeskuksen lausunto tällä hetkellä kuitenkin on se, että pitää olla aika varovainen ja ihmisen itse pitäisi käydä läpi tuotokset.

00:08:21 Puhuja 1

Kukka-Maaria, sinä olet suomen kielen ja viestinnän lehtori. Opetatko myös ammattilaisille selkokielen käyttöä?

00:08:30 Puhuja 2

Kyllä, opetan hyvin monenlaisille eri ammattilaisille: erityisesti sosiaali- ja terveysalalla ja liiketalouden puolella, joskus myös jopa luonnonvara-alalla. Esimerkiksi agrologiopiskelijoita on ollut minun selkokielen verkkokurssilla ja tästähän sen huomaa, että hyvin monilla aloilla tarvitaan sitä selkokielen oppia. Nämä asiat eivät tule yleensä ihmiseltä luonnostaan - paitsi ehkä silloin kun puhumme lapsille. Silloin me usein käytämme vähän selkeämpää ilmaisua, mutta ei kuitenkaan täysin selkokielen periaatteiden mukaista.

00:09:05 Puhuja 1

Olet Savonian jäsenenä valtakunnallisessa Selkokielen neuvottelukunnassa. Mitä se tarkoittaa?

00:09:13 Puhuja 2

Kyllä, neuvottelukunta on taho, jossa tiedotetaan ja valmistellaan paljon asioita yhdessä, ja siihen kuuluu kymmeniä organisaatioita, Kehitysvammaliiton alaisia toimielimiä ja hankkeita sekä eri asteilla toimivia oppilaitoksia.

Usein Kotimaisten kielten keskuksen henkilö on puheenjohtajana ja Selkokeskuksesta joku henkilö on sihteerinä. Tämän avulla he yrittävät lisätä tietoa ja yhteistyötä meidän eri toimijoiden välillä.

Olemme valmistelleet yhdessä esimerkiksi selkokielen toimintaohjelman, joka on tälläkin hetkellä voimassa. Ne ovat todella hienoja, hyvin järjestettyjä ja selkeitä tilaisuuksia. On hienoa, että Savonia saa olla mukana yhtenä ammattikorkeakouluna siellä.

00:10:14 Puhuja 1

Edellä mainittujen tehtävien lisäksi olet myös ammattikorkeakoulun edustajana selkokielen tutkijoiden Klaara-verkoston ohjausryhmässä. Mitä Klaara tekee?

00:10:26 Puhuja 2

Klaara on alun perin Helsingin yliopiston koordinoima yhteistyöelin, jossa on korkeakoulujen ihmisiä, jotka vastaavat opinnäytetöistä ja väitöskirjojen ohjaamisesta - nimenomaan tähän selkokieleen liittyen. Se on selkokielen tutkijoiden yhteinen verkosto. Siinä on tarkoituksena, että pidämme yhdessä elävänä selkokielen tutkimusta ja edistämme sitä, jos mahdollista. Järjestämme esimerkiksi toukokuun lopussa olevaa kansainvälistä selkokielen päivää.

Pidämme myös Klaara-blogia, josta kuka tahansa pystyy käymään lukemassa selkeitä ja kivoja pieniä postauksia siitä, missä selkokielen tutkimuksessa mennään Suomessa ja kansainvälisesti. Siellä on myös englanninkielisiä artikkeleita. Kannattaa käydä lukemassa!

00:11:27 Puhuja 1

Tarvitsemme mielestäsi lisää selkokielistä materiaalia tai koulutuksia? Onko Savonian tavoitteena tuottaa selkokielisiä tietokirjoja, esimerkiksi hoitotöistä?

00:11:39 Puhuja 2

Totta kai tarvitsemme lisää selkokielistä materiaalia ja myös koulutuksia. Ja onkin hienoa, että nämä ESR, Jotpa ja OKM-rahoitteiset hankkeet parhaillaan tuottavat erilaisia materiaaleja - niin kuin tämänkin podcastin - ja myös valtion rahoitusta. Esimerkiksi selkokirjojen kirjoittamiseen annetaan tukea joka vuosi, mikä on tosi hieno juttu. Ja kyllä sitä lisää tarvitaan, koska maailma muuttuu. Ihmisiä kiinnostavat aiheet muuttuvat ja sen takia tarvitsemme tietysti aina ajankohtaista materiaalia.

Ja jos ajatellaan vaikka kouluja, niin tarvitsemme myös oppimateriaalia selkokielellä. Meillä on hyvin paljon erilaisia oppijoita meidän peruskouluissamme, toisella asteella sekä korkeakouluissa. Nykyinen Savonian tavoite ei varmasti ole tuottaa tietokirjoja, mutta paljon luodaan oppimateriaalia. Esimerkiksi SAILA-sairaanhoitajien laillistamisväylä -hankkeessa, jossa Savonia on myös mukana yhtenä 20 ammattikorkeakoulusta, tuotamme monenlaista selkokielistä materiaalia tueksi pätevyityville sairaanhoitajille, jotka ovat ulkomailla suorittaneet oman tutkintonsa. Heidän oppimisensa tueksi näitä materiaaleja tuotetaan ja otetaan käyttöön kaikissa konsortion ammattikorkeakouluissa.

Ja olemme esimerkiksi SIMHE-hankkeessa aikaisemmin tuottaneet yhden verkkokurssin: Paulan haave -nimisen selkokirjan. Sitä oli todella kiva kirjoittaa minun kollegani kanssa Karelia-

ammattikorkeakoulusta. Me kirjoitimme sitä oppimateriaaliksi, eli kaikki verkkokurssin tehtävät liittyivät tähän selkokirjaan.

Tutkimuksen mukaan kannattaa käyttää selkokieltä oppimateriaaleissa, jotka on suunnattu alkeistasosta sinne B-tasolle asti. Sen takia me myös Sairaanhoidajaksi Suomessa -hankkeessa teimme ”49 hoitotyön tilannetta”-dialogia, jotka olivat puhekielisinä, mutta mukautimme nämä myös selkokielelle, jotta se yhteinen ymmärrys varmasti syntyisi. Nämä olivat osa verkkokurssin tehtäviä. Näille selkomukautuksille hankimme selkotunnuksen Selkokeskuksesta. Tunnushan on merkki siitä, että ne on mukautettu oikein selkokielelle ja Selkokeskus näitä tunnuksia voi antaa ainoana Suomessa.

00:14:29 Puhuja 1

Minä puhun vieraana kielenä suomea. Haluaisin sanoa, että kun puhun suomen kieltä opettajien kanssa, tuntuu turvalliselta, koska te opettajat puhutte selkokieltä ja ette jätä asioita tulkinnanvaraiseksi. Helpottaako selkokieli ihmisten kommunikointia?

00:14:47 Puhuja 2

Kyllä se helpottaa. Näin kielen opettajana on kyllä helppo vastata tähän kysymykseen. Siinä onkin nimenomaan ideana, että kun tätä omaa (suomen) kieltä vähän mukauttaa vastaanottajille sopivaksi, niin löytyy yhteinen ymmärrys. Ja minun omakin maailmankuva pystyy siinä laajenemaan, kun vain minä en puhu tilanteessa suomea, vaan myös kielen oppijat rohkaistuvat avautumaan, kun he oikeasti ymmärtävät, mistä aiheesta minä puhun ja mitä minun kysymykseni tarkoittavat.

Minä olen kyllä todella iloinen siitä, että olen saanut tutustua moniin ihaniin ihmisiin ja olen saanut myös paljon ystäviä tämän myötä, kun olen asettunut tai pyrkinyt asettumaan siihen vastaanottajan asemaan. Ja jos olen huomannut, että nyt ei ehkä ole meillä yhteistä ymmärrystä, niin olen uskaltanut yrittää uudelleen ja uskaltanut myös myöntää, että nyt en osaa ehkä sanoa tarpeeksi selkeästi. Ja kun yrittää sinnikkäästi uudelleen, niin kyllä yhteinen ymmärrys syntyy.

00:16:01 Puhuja 1

Voiko selkokielen käyttö, erityisesti terveydenhuollossa, nopeuttaa asioiden käsittelyä? Esimerkiksi minun ystäväni työskentelee hätäkeskuksessa ja hän sanoi, että jos soittajana on lapsi, asiat etenevät suoraviivaisemmin, koska lapset selittävät asiat selkeämmin.

00:16:19 Puhuja 2

No kyllä minunkin kokemuksen mukaan voi tosiaan tapahtua näin, esimerkiksi kun annetaan potilasohjeita. Niitähän annetaan sekä puhuen että kirjoittamalla, esimerkiksi antamalla monisteen, jossa on valmiiksi kirjoitettu potilasohje. Jos nämä on tehty selkeästi, niin ne vähentävät tarkentavia kysymyksiä ja lisäsoittoja terveydenhuoltoon. Tämän myötä ajankäyttöä pystytään optimoimaan. Kun meillä on selkeät vastaukset, emme enää uudelleen käänny välttämättä ammattilaisen puoleen kysyäksimme jotain tarkentavaa.

00:17:00 Puhuja 1

Loppuun haluaisin vielä kysyä sinulta, mitä muita hyötyjä selkokielen käytöstä on?

00:17:07 Puhuja 2

Selkokieli on monille avain yhteiskuntaan ja osallisuuteen. Sitä käyttämällä voimme lisätä yhdenvertaisuutta meidän yhteiskunnassamme ja ehkäistä syrjäytymistä. Selkokieli on tukikeino, jolla voimme tukea esimerkiksi kehitysvammaisten henkilöiden itsenäisen elämän mahdollisuuksia. Jos ajattelee näitä selkokielen kohderyhmiä, jotka päivittäisessä arjessaan tarvitsevat selkokieltä ja hyötyvät siitä, niin he ovat usein ihmisiä, jotka myös tarvitsevat eniten valtion etuuksia ja tukia tai palveluja. Jos kieli on este näiden tukien ja palvelujen hakemiselle, niin me emme edistä yhdenvertaisuutta. Eli siinäkin selkokielen merkitys näkyy. Ja tietysti viranomaisten rooli on merkittävä. Pitäisi osata käyttää selkokielistä ilmaisua tai vähintäänkin selkeää ilmaisua, esimerkiksi päätöksissä, lomakkeissa, ohjeissa ja digipalveluissa.

Huomionarvoista on myös näkökulma, että silloin kun meitä kohtaa jokin kriisi tai poikkeustilanne - niin kuin nyt vaikka oli se korona-aika, niin silloin se selkokielisen tiedon tarve lisääntyy merkittävästi. Olisikin hienoa, jos yhteiskunta pystyisi turvaamaan esimerkiksi Selkokeskuksen rahoituksen, jotta pystyisimme luomaan selkokielisiä ohjeita juuri siihen yhteisöä kohdanneeseen kriisiin tai poikkeustilanteeseen - kuten vaikka korona-aikaan saimme selko-ohjeita käsienspesusta ja muusta olemisesta erikoistilanteessa.

00:19:00 Puhuja 1

Meidän kuulijoissamme on paljon korkeakoulujen henkilökuntaa. Miten korkeakoulussa voidaan huomioida paremmin selkokielen kohderyhmät?

00:19:10 Puhuja 2

Se onkin mielenkiintoinen kysymys. Meillähän esimerkiksi Monikulttuuriset opintopolut -hanke tehtiin sitä varten, että me ajattelimme, että kielen oppijat, jotka ovat yksi selkokielen kohderyhmä, ovat aliedustettuina meidän korkeakouluopinnoissamme. Se on ongelmallista siksi, että yhteiskuntamme on moninaistunut hyvin nopealla tahdilla.

Suomessa asuu suurin piirtein noin puoli miljoonaa maahan muuttanutta. Se tarkoittaa, että monet korkeakoulusta valmistuneet työskentelevät paikoissa, joissa tuotetaan palveluja ihmisille, joihin kuuluvat muun muassa maahanmuuttajat. Jos palveluntuottajina eli asiantuntijoina ei ole ollenkaan maahanmuuttaneita, niin heidän on hyvin paljon vaikeampi myös joissakin tilanteissa palvella omaa asiakaskuntaansa.

Tarkoitan, että esimerkiksi koulukuraattorin tai sosionomin opinnoista valmistuvissa olisi hirvittävän tärkeää, jos olisi erilaisilla taustoilla olevia henkilöitä. Samoin kuin päiväkodeissa, ikäihmisten parissa ja sosiaali- ja terveydenhuollossa työskentelisi monella taustalla olevia ihmisiä. Silloin me varmistaisimme sen, että asiantuntijatyötä tekevien ihmisten joukko olisi samantyylinen kuin sen palveluja tarvitsevien joukko.

Ja miten voisimme selkokielellä tai selkokieltä käyttämällä auttaa sitä, että mahdollisimman moni korkeakoulukelpoinen ja -kykyinen ihminen, joka on tullut jostain muualta, pääsisi ylipäätään tutkinto-opiskeluihin? Meidän pitäisikin käyttää selkokieltä, jotta me pystyisimme kommunikoimaan, että: "Hei, olet tervetullut meille ja sinua voisi kiinnostaa tämä ala!"

Kun kävin esimerkiksi itse lukemassa sosionomin koulutuksesta meidän omilta verkkosivuiltamme, niin piti itsekkin miettiä, että mitä tämä sosionomin työ sisältää myöhemmin, kun oppilas on valmistunut? Meidän verkkosivuillamme lukee näin:

”Sosionomina tunnet hyvinvointia ja sosiaalista turvallisuutta tuottavan palvelujärjestelmän, sosiaali- ja terveysalan palveluiden tuottamisen muodot ja ammatillisen kasvun sekä kasvatustyön toimintaympäristöt. Osaat toimia moniammatillisessa yhteistyössä sosiaaliohjauksen asiantuntijana.”

Itse ajattelen, että asiat voisi ilmaista hieman selkeämmin ja tämän myötä kiinnostavammin.

Tämä ajatus minulla johtuu siitä, että olen myös työskennellyt valmentavassa koulutuksessa opettajana, jossa opetetaan nimenomaan korkeakouluvalmiuksia ja suomen kieltä maahanmuuttajille ja siellä hyvin usein nousee kysymys: ”No, mutta mitä tämä sosionomi sitten tekee oikeasti työkseen tai mitä tähän sairaanhoitajan työnkuvaan kuuluu?”. Meidän tulisi kommunikoida korkeakouluissa riittävän hyvin. Ja tietysti selkokieli voisi näkyä hyvin monessa muussakin, esimerkiksi opiskelijapalveluiden sähköpostiviesteissä tai muissa vastauksissa, kuten puhelinkeskusteluissa.

Ja sitten ehkä myös antaisin opettajille pienen vinkin: me hyvin usein käytämme kaikkia sanontoja ja idiomaattisia ilmauksia. Vaikka ihan tämä perinteinen, että aina kysymme opiskelijoita: ”Pysyttekö kärryillä?”. Niin miettikää, mistä se mahtaa juontaa juurensa ja onko se kovin selkeä ilmaus itse asiassa?

00:23:13 Puhuja 1

Kiitos tuhannesti sinulle Kukka-Maaria! Toivottavasti te kuulijat saitte uusia näkökulmia ja innostutte itsekkin oppimaan, käyttämään ja levittämään selkokieltä.

Tämä podcast-jakso on tuotettu yhteistyössä Monikulttuuriset opintopolut -hankkeen kanssa. Kiitämme kaikkia kuulijoita mielenkiinnosta aiheittamme kohtaan!

Tämä podcast on tuotettu yhteistyössä Monikulttuuriset opintopolut -hankkeen kanssa, jonka tavoitteena on edistää korkeakoulutuksessa aliedustettujen ryhmien, kuten maahanmuuttajien ja romanien sekä muiden korkeakoulutuksesta syrjäytyneiden koulutuksellista tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta. Hanketta rahoittaa ESR+ Etelä-Savon ELY-keskuksen kautta.

DIAK

 Karelia

SAVONIA

 UNIVERSITY OF
EASTERN FINLAND

 XAMK

 Euroopan unionin
osarahoittama